

Jeigu Dievas būtų norėjęs pasiųsti Žemei ženklą apie artėjančią pasaulio pabaigą, neabejotinai būtų pasirinkęs šią siaubingą dieną šiame pietų Italijos užkampyje. Apokalipsė, regis, jau prasidėjo, nes kai 2012 metų rugpjūčio 24-ąją, antrą valandą dienos, atsidūrėme Belorotondo miestelyje, oro temperatūra siekė trisdešimt devynis laipsnius karščio, bet ir tai dar neatrodė pabaiga.

– Man trūksta oro, – kalbėjau kuo tyliau, kad neeikvočiau jėgų, ir tuo pat metu svarsčiau, kokio velnio maklinėjame per pačią atokaitą šiame ištuštėjusiame miestelyje, koncentriniais apskritimais apsivijusiame vieną iš Apulijos kalvų.

Ana, mano žmona, nieko neatsakė. Stengėmės taupyti senkančias jėgas ir judėjome kaip sulėtintam kine, vos vilkdami kojas. Spiginant Dievo pirštu grasinančiai saulei kopėme aukštyn ilgėliausia gatve ieškodami bent menkiausio šešėlio, užkaborio ar kokios nors aikštelės su vaizdu į apačioje plytinčią lygumą, kur užpūstų bent menkiausias vėjelis. Stabtelėję atgauti jėgų kartu pravėdindavome prakaitu permirkusius, prie nugaros ir šonų limpančius marškinius.

Miestelis atrodė it apmiręs. Nuo pat automobilio, kurį palikome apačioje, vienintelė gyvybės apraiška buvo du šunys,

snūduriuojantys ant seno demblio šiukšlių konteinerių šešėlyje. Kai priėjome Rugsėjo 20-osios alėjos galą, skaitmeninis termometras aukščiausioje miestelio vietoje rodė keturiasdešimt laipsnių karščio.

Jau ketinome viską mesti bejėgiai prieš stichiją, bet pasukę už kampo netikėtai atsidūrėme miestelio aikštėje. Ji užsibaigė erdvia apžvalgos aikštele, nuo kurios atsivėrė vynuogynų ir alyvmedžių giraičių vaizdai, ir ta nuostabi panorama driekėsi kone iki Adrijos jūros. Šią nedidukę oazę supo trys pupmedžiai ir du ąžuolai. Kuplios ir vešlios lapijos šešėlyje apkrauti Italijos vėliavos spalvų juostomis perrištais vainikais stūksojo du paminklai. Šalia jų – du mediniai išblukę suolai. Ant pirmojo sėdintis senolis atrodė prisnūdęs arba ištiktas kažkio priepuolio, regis, trumpam išjungusio jį iš tikrovės: akys užmerktos, galva palinkusi į šoną, burna pražiota; jis vos pastebimai kvėpavo tarsi užmigęs teisiųjų miegu, tik dar niekas to nepastebėjo. Kad ir kaip žiūrėtum, atrodė, kad jis niekada nebepabus. Prie jo kojų tysojo šuva tokia poza, kokia atsipalaiduoti moka tik Viduržemio jūros kraštų šunys pavėsyje per didžiausią atokaitą; atrodė, kad ir vargšui gyvuliui išmušę paskutinioji. Kitas suoliukas buvo tuščias, ir galutinai išsekę sumukome ant jo.

Ir mes, apsvaigę nuo karščio, mažumėlę snustelėjome užliūliuoti pasikartojančio čirpimo cikadų, palaimingai tūnančių kažkur pupmedžio šakose. Pusvalandį pailsėję ir atgavę kvapą nuėjome į apžvalgos aikštelę kitoje aikštės pusėje. Itrijs slėnio grožio su trulių* panorama iki pat pakrantės neįmanoma nusakyti žodžiais; nuostabiausia, kokią teko matyti nuo kelionės pradžios. Bet ir čia nesijautė nė menkiausio vėjelio.

* *Trulli* (it.) – vulkaniniame tufe išskaptuoti tradiciniai priešistorinių prototipų namai kūginiais stogais, sumūryti sausuoju būdu, nuo XVI a. išlikę Apulijos regione. Įtraukti į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą.

Ana pasiliko fotografuoti. Aš nuėjau prie vieno iš paminklų aikštės viduryje, paaiškėjo, jog tai monolitas Pirmojo pasaulinio karo aukoms. Su akmenine stela ir iškaltais šio krašto žuvusiųjų vardais. Suskaičiavau keturiasdešimt du, bet, kai atidžiau perskaičiau sąrašą, man dar sykį užkando žadą: pusė žuvusiųjų turėjo tą pačią pavardę ir veikiausiai priklausė tai pačiai Palmizanų giminei.

Nevalingai pasukau prie kito monumento pagerbti kritusiems Antrajame pasauliniame kare. Ant paminklinio akmens iškaltime sąrašė nebuvo nė vieno Palmizano; vadinas, nei giminė, nei pati pavardė neatlaikė pirmojo karo negandų. Vis dėlto ir šįkart pavardžių sąrašas šokiravo: pusė visų žuvusiųjų buvo iš Konvertinių giminės.

Sugrįžęs prie pirmojo monumento pasikviečiau Aną. Tada su kandžiu apgailestavimu, kurio ji nesuprato, pareiškiau:

– Regis, apokalipsė šį kaimelį ištiko jau prieš šimtą metų!

– Ką čia šneki?

– Et, nesigilink. Tik pažvelk į šiuos vargšus nelaimėlius; daugiau nei pusė jų – iš vienos giminės, – ir pradėjau garsiai vardyti ant pirmojo monolito iškaltus mirusiųjų vardus.

– Džuzepė Oroncas Palmizanas (1); Donatas fu Frančeskas Paolas Palmizanas (2); Silvestras Palmizanas (3); Džanbatista Di Martinas Palmizanas (4); Nikola Di Martinas Palmizanas (5); Džuzepė fu Vitas Palmizanas (6)...

– *Ventuno... sono ventuno**! – mane pertraukė žemas balsas.

Atsigręžę pamatėme, kad senolis pakirdo. Patogiai atsisėdęs ir ištiesęs nugarą, jis atrodė daug aukštesnio ūgio ir jau nebe toks nugeibęs. Skvarbus žvilgsnis raukšlių išvogotame jo veide tiesiog prikaustė, ir negalėjai nuo jo atitraukti akių. Šuva irgi pakirdo, bet vis dar išsipleikęs tysojo ant žemės.

* Dvidešimt vienas, iš viso dvidešimt vienas! (*it.*)

– Dvidešimt vienas! – pakartojo. – Visi jie – Pirmojo pasaulinio karo aukos. *La maledizione dei Palmizano!**

Nustebęs pažvelgiau į Aną, ji irgi klausiamai žiūrėjo į mane. Netarę nė žodžio priėjome arčiau ir prisėdome šalia senolio, pirmąsyk paminėjusio Palmizanų giminės prakeiksmą. Dar kelias valandas pabuvę šiame pietų Italijos užkampyje jau puikiai žinojome visą istoriją.

* Tai Palmizanų giminės prakeiksmas! (*it.*)

Paskutinis iš Palmizanų giminės

Vitas Oroncas Palmizanas, paskutinis iš Palmizanų giminės, išgyveno vieną po kito vienuolika mūšių prie Izonco ir didvyriškai kovėsi nepatyręs nė menkiausio sužeidimo iš visų trejus su puse metų, kiek tęsėsi karas. Atrodė, kad jam buvo lemta likti vieninteliu šeimos maitintoju. Buvo atvirai nusistatęs prieš Italijos įsitraukimą į konfliktą, visiškai nesusijusį su Apulijos žemdirbiais, bet nieko nesiėmė, kad išvengtų mobilizacijos. Turėjo išsiugdęs itin stiprų pareigos jausmą, todėl kovėsi ryžtingai ir drąsiai, bet niekada nepasidavė nei baimei, nei perdėtam entuziazmui. Be to, buvo ne tik išmintingiausias iš visos giminės, bet ir tas, kurį karas įkvėpė išsiugdyti daugiau pagarbos.

Fronte jis gyveno šia diena, kovos veiksmus atliko itin atsakingai, pasikliaudamas neeiliniu išgyvenimo instinktu. Vadovavosi taisykle, kad mūšio lauke neverta rizikuoti daugiau, negu reikia, bet dvejoti arba pasiduoti baimei – dar pavojingiau. Ne, tai nereiškia, kad jo nejaudino karo skauduliai arba vargai; apkasuose iš tikrųjų labai skaudžiai išgyveno atitolimą, badą ir cheminio ginklo atakų siaubą. O už viską labiau ilgėjosi Donatos, kuri jau beveik buvo jo žmona, kadangi prisiekę vienas kitam amžiną meilę jiedu susituokė paskubomis, rytą

prieš jam išvykstant į frontą, o tikroji santuoka taip ir nebuvo įteisinta. 164 kuopos kariai ilgiau nei trejus metus buvo jam kaip šeima.

Pastaraisiais mėnesiais apkasuose susidraugavo su Antonijumi Konvertiniu, vaikinu iš to paties miestelio, ir jie du tapo neišskiriami. Likimas juos visų pirma atvedė į tą patį batalioną, o po Kaporeto tragedijos įvykusių pakeitimų abu atsidūrė toje pačioje kuopoje. Jų žmonos, Donata ir Frančeska, buvo tikros pusseserės ir neišskiriamos draugės nuo pat mažens, abi kilusios iš Materos miesto, esančio dvi dienos kelio nuo Belorotondo. Abudu tą pačią dieną gavo pirmąsias nuo karo pradžios atostogas – graži iniciatyva naujojo vyriausiojo karinių pajėgų vado, generolo Armando Diaso, šia naująja politika ieškojusio būdų pakelti palūžusią karių dvasią.

Tądien, kai jie ruošėsi namo, Pjave išsidėsčiusių batalionų karius pasiekė gandai apie netrukus prasidėsiantį puolimą, ir tai nuteikė optimistiškai.

– Daug prarasite, – ne be pavydo juokavo kuopos draugai atsisveikindami. – Kai grįšite, austrai jau bus pasidavę arba išsilakstę, o mus pasivysite kur nors prie Liublianios.

Ir iš tikrųjų viskas bylojo, kad karas artinasi prie pabaigos, ir kai 1918 metų spalio 17 dieną Vitas Oroncas Palmizanas su Antonijumi Konvertiniu sugrįžo į Belorotondą, atrodė, jam pagaliau pavyko pergudrauti mirtį ir išvengti giminės prakeiksmo. Tame idiotiškame kare žuvo du jo broliai, Stefanas ir Domenikas, ir aštuoniolika pusbrolių; Vitas Oroncas buvo paskutinis šios giminės vyras.

Sugrįžimas namo jį suglumino ir nė iš tolo nepriminė to, ką įsivaizdavo fronte. Visos šeimos gedėjo. Skaudu buvo matyti apleistus vynuogynus ir alyvmedžių giraites. Net neatrodė, kad senoliai žavėtusi kareivių pasiaukojimu mūšiuose; jie

tiesiog laukė, kada pagaliau tas konfliktas baigsis. Baisiausiai įtūžo įsitikinęs, kad turtingiausių kaimiečių sūnūs mobilizacijos išvengė ir savo vynuogynus prižiūrėjo kaip tik pajėgė. Visa tai tik patvirtino apkasuose sklindančius gandus, kad turčiai susimokėdavo ir fronto išvengdavo. Ministras pirmininkas Antonijus Salandra, rodęs didžiausią entuziazmą, kad Italija įsitrauktų į karą, pats tapo didžiausio begėdiškumo pavyzdžiu: gėdingiausiu būdu susikrovė turtus ir prasisuko taip, kad nė vienas iš trijų sūnų neatsidurtų mūšio lauke.

Vitas Oroncas nenorėjo nei daugiau į tai gilintis, nei nuodyti save kartėliu, todėl nuginė šalin tas nerimą keliančias mintis ir visu kūnu bei siela mėgavosi savaite atostogų, apie kurias svajojo trejus metus. Rudens šviesa Apulijoje buvo nuostabi, o Donatos draugija įkvepianti. Jis nė už ką nenorėjo to prarasti.

Kiekvieną rytą taku pro vynuogynus abu užkopdavo į alyvmedžių giraitę. Donata labai didžiavosi, nes jos 'Verdeca' veislės vynuogynas buvo vienas iš kelių visame slėnyje, kurio derlius buvo nuimtas: ji su giminės moterimis plušėjo nuo aušros iki sutemų, kad atsvertų darbo rankų trūkumą ir, priešingai nei spėjo visas kaimas, surinko gausų derlių. Aukščiau, beveik kalnuose, didžiausioje apylinkės alyvmedžių giraitėje jiedu susitikdavo su moterimis ir kaimynystėje gyvenančiais seneliais, kurie ateidavo į talką, ir pasiskirstę į grupes baigė imti tarp alyvmedžių susodintų vėlyvųjų 'Primitivo' veislės vynuogių derlių. Vitas Oroncas su Donata visuomet darbuosiu pirmosios grupės priešakyje su atėjusiais patalkinti Antonijumi Konvertiniu ir Frančeska. Kitai grupei vadovavo žuvusio brolio Stefano našlė Končeta. Vos per aštuonias dienas, kiek truko atostogos, jie nuskynė visą derlių nuo apačioje, tarp rausvųjų alyvuogių eilių, besidriekiančių vynuogienojų; vietos žemdirbiai jas vadino 'Nuzarol'.

Sutemus sugrįždavo į maseriją* pro galinį kiemą, perėję kitą giraitę alyvmedžių, apkibusių jau beveik prinokusiomis ‘Oliastra’ veislės alyvuogėmis. Vitas Oroncas sunerimęs nužvelgdavo jas ir Donatą perspėjo:

– Mėnesio pradžioje turėsite nuskinti ir alyvuoges: ir šitos, ir ‘Gnastre’ jau visiškai prinokusios.

Vakarais jiedu susigražindavo trejų metų priverstinio išsiskyrimo prarastą laiką: užsidarydavo namuose ir maitinosi vienas kito bučiniiais.

Laikas skriete praskriejo. Spalio 24 dieną Vitas Oroncas ir Antonijus turėjo traukiniu išvykti į Barį, o iš ten grįžti į šiaurinę Italiją ir prisijungti prie savo kuopos, kuri pastarosiomis dienomis persikėlė į Vitorio Veneto apylinkes. Italų kariuomenė pradėjo ataką.

Išvykimo dienos rytmetį Vitas Oroncas su Donata atsisveikino virtuvėje; ji taisė, lygino rankomis jo uniformą ir vis atsegdavo tą pačią sągą, kurią buvo užsegusi.

– Argi be tavęs jie nelaimėtų to prakeikto karo? Nejau negali pasilikti dar kelioms dienoms?

– Nespėsi nė susivokti – karas baigsis, ir aš vėl sugrįšiu pas tave, ir vėl bučiuosimės kaip galvos netekę.

Vitas Oroncas pradėjo bučiuoti jos kaklą. Paskui švelniai lūpomis apglėbė jos lūpas ir sugavo jos burnoje liežuvį savuoju. Palaidi jos plaukai nuvilnijo ant krūtų, ir jas bučiuodamas atsagstė palaidinę. Kai pakėlė sijoną, Donata leidosi paguldoma ant virtuvės stalo, o jis lūpomis perbėgo jos kūną kartkartėmis švelniai krimstelėdamas. Paskui jiedu atsidadė aistrai ir mylėjosi užmiršę viską pasaulyje.

Prieš pakildamas nuo stalo paskutinį kartą pabučiavo ją į lūpas, ir vis dar sagstydamiesi – ji palaidinę, o jis marškinius –

* *Masseria* (it.) – ūkis, sodyba, ferma.

išskubėjo iš namų į stotį. Tuo pat metu ten pasirodė ir Antonijus su Frančeska, kurie suplukę nusileido iš miestelio. Jiedu irgi pasinaudojo virtuvės stalu savo namuose Šv. Onos aikštėje, Belorotondo centre. Išvakarėse buvo pakviesti vakarienės į Konvertinių dvarą – tai buvo puošniausi namai visame mieste, ir iki gilios nakties niekaip nepavyko išsivaduoti nuo giminių. Kai pagaliau sugrįžo namo, miegoti jau nebegalėjo.

– Regis, gerai praleidai laiką! – kone sutartinai ištarė abu, kai įsitaisę vagone pastebėjo, kokie uždusę nuo skubėjimo. Abudu nusikvatojo ir pro vagono langą paskutinį kartą pasiuntė oro bučinius savo moterims.

– Turiu nuojautą, kad sugrįšime dar prieš Kalėdas, – tvirtai tuo tikėdamas šuktelėjo Vitas Oroncas savo žmonai, kai traukinys, vežantis juodu į sostinę, jau truktelėjo iš vietos. Donata su Frančeska lydėjo juos akimis, stebėjo, kaip jie nutolsta, kvatodamiesi it bepročiai ir persisvėrę pro vagono langą mojuodami joms.

Susiėmusios už rankų jiedvi stovėjo perone, o ausyse dar tebeskambėjo juokas vyrų, kurie vis tolo ir atrodė mažuliukai. Tuomet traukinys padarė posūkį, ir jos paskutinįkart pamatė, kaip jiedu mojuodami rankomis visai pradingsta iš akių.

Lapkričio 3 dieną austrai pasirašė paliaubas. Labiausiai laukiama žinia Belorotondą pasiekė jau vakare. Buvo saulėtas, tokiu metų laiku neįprastai šiltas sekmadienis, ir žmonės išskubėjo į gatves pasidžiaugti gera žinia. Kitą dieną merija paskelbė trijų dienų šventes, žmonių džiaugsmas liejosi per kraštus ir pranoko visus valdžios lūkesčius. Nors širdgėla dėl žuvusiųjų apkasuose slėgė daugelį šeimų, bet ir tie neatsispyrė progai pasidžiaugti karo baigtimi, ir galiausiai jiems pavyko užmiršti savo sielvartą. Mirusieji nebesugrįš, juos priglaudė ūkanota

ir nepažįstama žemė kažkur šiaurėje. Atėjo metas švęsti taiką, todėl aikštė kiekvieną dieną būdavo pilna iš slėnio atkeliavusių kaimiečių, ištroškusių pašokti orkestrui griežiant ir atsšvęsti kaip pridera gyvųjų sugrįžimą.

Donata su Frančeska irgi prisijungė prie šventės karo baigties proga, tik nebešoko: vaikštinėjo nuo vienos grupelės prie kitos bandydamos išsiaiškinti, kada gi iš fronto sugrįš jų vyrai.

– Roma neturi pinigų kariams maitinti – netruks nė dviejų savaitių, ir jie bus išsiųsti namo! – tvirtino joms kunigas, nuolat besigiriantis, koks jis puikiai informuotas.

Tą sekmadienį Donata užmigo jau po vidurnakčio, tiesiog ant virtuvės stalo, padėjusi galvą ant rankų. Sapnavo, kad Vitas Oroncas bučiuoja jai kaklą ir atsagsto palaidinę, bet pažadino kažkokio nepažįstamojo beldimas į duris. Kai jas atidarė, savivaldybės pareigūnas negalėjo pakelti į ją akių; įdavė į rankas oficialų pranešimą ir skubiai pasišalino, sumurmėjęs. Donata perskaitė: „Maloniai prašome poną Belorotondo merą iš Bario apygardos pranešti kareivio Vito Oronco Palmizano, Džordžo ir Brunetos sūnaus, kareivio knygelės numeris 18.309, 164 kuopa, 94 Pėstininkų pulkas, 1892 metais gimusio šauktinio artimiesiems, kad nuo šio 1918 metų lapkričio 4 dieną jo nebėra tarp gyvųjų...“

Donata niekaip nesuprato, ko nebėra. Akimis ieškojo laiško siuntėjo adreso, jo ir neįsidėmėjo skubėdama kuo greičiau perskaityti, kad galbūt jos vyras jau grįžta namo. Oficialaus rašto viršuje didelėmis raidėmis buvo išspausdinta: „94° *Reggimento Fanteria. Consiglio di Amministrazione. Avviso di morte*“*.

Pasaulis aplink ją tarsi apmirė. Pajuto, kaip linksta keliai, ir apalpusi parkrito ant prieangio laiptelių. Kaip tik tuo metu savivaldybės pareigūnas skubiai žingsniavo į Šv. Onos aikštės

* 94 pėstininkų pulkas. Administracinė taryba. Pranešimas apie mirtį (*it.*)

pusę su tokiu pat registruotu laišku Frančeskai: tai buvo oficialus pranešimas apie Antonijaus Konvertinio mirtį. Sunku suvokti, kaip atsitiko, kad abu draugai žuvo lapkričio 4-osios vidurdienį, kai visas būrys laukė išvakarėse pasirašytų paliaubų, turėjusių įsigaliooti tos pačios dienos antrą valandą.

Oficialus patvirtinimas apie dvi jokia logika nepaaiškina-
mas mirtis Belorotondą pasiekė po trijų dienų, kai karo baig-
ties šventę pagyvinusio orkestro pakylos jau buvo išmontuoja-
mos. O devyni tūkstančiai gyventojų, nusprendę atversti naują
gyvenimo puslapį, pamiršo apraudoti tų dviejų nelaimingųjų
netektį. Donata visiškai viena pasirūpino deramai pagerbti
paskutinio Palmizanų giminės vyro atminimą, tik patvirtinu-
sio, kad giminės prakeiksmas pildosi, ir atsikraustė gyventi pas
Frančeską, nes vien tik su ja galėjo dalytis savo sielvartu.

Nuo tos dienos leido laiką kartu, palaikydamos viena ki-
tai draugiją, bet abi lyg susitarusios atsisakė patikėti, kad jų
vyrai nebegriš. Juk karas pasibaigė, tai kaip jie galėjo žūti?
Gruodžio mėnesį iš fronto sugrįžo Konvertinių darbininkas
Džuzepė Vičinas, vadinamas Ilgšiu, paskutinius karo mėne-
sius buvęs toje pačioje kuopoje su Vitu Oroncu ir Antoniju-
mi. Ilgšis turėjo užduotį nuo kuopos vado – atiduoti našlėms
žuvusiųjų asmeninius daiktus, tada ir papasakojo apie jų vyrų
paskutines gyvenimo valandas, ir kaip nutiko, kad jie buvo
paskutinės karo aukos.

– Spalio 26-ąją, kai Vitas Oroncas ir Antonijus grįžo po
atostogų, kaip tik prasidėjo paskutinis puolimas. Atakuoti pra-
dėjome dėl to, kad amerikiečiai ir anglai spaudė mūsų vadovy-
bę: „Pastarąsias savaites puikiai atrėmėte austrų-vengrų smū-
gius, laikas nuveikti ir ką nors daugiau“, buvo pranešta jiems.
Išsikeičę italų generolai įsakė ruošti pulti. Netikėtai supratę,
kad priešas nusilpęs, ėjome kaip per sviestą ir lengvai prasi-
skverbėme iki pat gynybos linijų Vitorio Veneto prieigose.

Po kelių dienų jau buvome išlaisvinę Trentą, austrai jau beveik neatsišaudė. Jie vos įstengė bėgti...

Donata su Frančeska klausėsi ašarų pilnomis akimis. Rankose kaip didžiausią lobį spaudė savo vyrų pinigines su savo nuotraukėlėmis ir paskutiniaisiais jiems rašytais laiškais. Atidžiai klausėsi Ilgšio žodžių, puoselėdamos nesąmoningą viltį, kad pabaiga bus laiminga: tarsi pasakojimas gali paneigti tikrovę ir prikelti iš numirusių jų vyrus.

– ...lapkričio 4-ąją nusprendėme tęsti žygį, kad paskelbus paliaubas italų kariuomenė būtų užėmusi kuo platesnę teritoriją. Žygiavome pirmyn, bet jau senokai nesigirdėjo šūvių; abipus fronto linijos visi laukėme sutartos valandos, nes oficialiai paliaubos turėjo įsigaliooti antrą valandą popiet. Maždaug apie dešimtą išdavikiška kulka kliudė Antonijui koją. Dar nesukniubusiam ant žemės antrasis šūvis pervėrė krūtinę. Slėpėmės gana saugioje vietoje, bet jį pasiekė kažkuriame name pasislėpusio snaiperio kulkos. Vitas Oroncas nedvejojį nė akimirkos – jiedu tapo neišskiriami nuo sugrįžimo po atostogų – ir suskubo sužeistajam į pagalbą. Snaiperis vėl šovė ir tik per stebuklą nepataikė į jį. Grįžti į atvirą vietą buvo tikra savižudybė, todėl jiems kone dvi valandas teko slapstytis už nuolaužų. Per tą laiką stengėmės išrūkyti iš namų snaiperius, bet mums neleido grupė uodegoje besivelkančių austrų. Antonijus stipriai nukraujavo, ir Vitas nusprendė, jog reikia ko nors griebtis.

– Turiu jį iš čia išgabenti. Jam skubiai reikia gydytojo... – sušuko iš savo priedangos.

– Nė nebandyk, per daug pavojinga, – pats jį perspėjau.

– Jis neišgyvens, turime iš čia ištrūkti, – toks buvo jo atsakymas.

Ilgšis nutilo. Prieš tęsdamas pasakojimą nudelbė akis į stalą, tarsi ruošūsi prašyti atleidimo.

– Vitas Oroncas užsimetė jį ant nugaros ir skubiai nubėgo ieškodamas apsauginės sienos. Išgirdę antrąjį šūvį pamatėme, kad jis susmuko. Nespėjome nė susivokti, o snaiperis šovė dar kartą ir pataikė į Antonijų. Vėliau paaiškėjo, kad kulkos jiems pervėrė galvas. Abu mirė vietoje.

Donata nosisuko į langą. Jau kurį laiką sėdėjo užsimerkusi ir mėgino įsivaizduoti savojo Vito Oronco gyvenimo paskutines akimirkas. Paskutinis iš Palmizanų giminės vyrų žuvo ne laiku, kai karas jau buvo oficialiai pasibaigęs, bet jis to net nesuvokė. Mirė be kančių. Liūdna tai buvo paguoda: ji užsidengė veidą rankomis ir troško tik numirti.